

СТАНОВИЩЕ

Уважаеми членове на Научното жури,

В отговор на възложената ми задача със заповед № РД 38-90/30.01.2018г. на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски”, в качеството си на външен член на Научното жури за провеждане на конкурс за доцент по професионално направление 3.6. Право. Конституционно право (Сравнително конституционно право), обявен в ДВ бр.100/15.12.2017 г., представям на вниманието ви своето становище по конкурса, кандидатурите и съществена част от депозираната за участие в него научна продукция.

I. По процедурата от обявяването на конкурса до 20.03.2018 г.

Конкурсът е обявен в ДВ бр.100/2017г. от Софийския университет (СУ) за нуждите на Юридическия факултет (ЮФ). На основание на чл.4 от Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), чл. 57 от Правилника за приложението му, както и на чл. 109 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и звания на академични длъжности в СУ и решение на Факултетния съвет на ЮФ – протокол 4 от 16.01.2018г., с цитираната заповед на Ректора на СУ е определен състава на Научното жури за провеждане на въпросния конкурс.

След конституирането си, Научното жури констатира, че за участие в конкурса е представил своята кандидатура в определения срок само един кандидат – д-р Мартин Кирилов Белов, главен асистент от Катедрата по конституционноправни науки при ЮФ на СУ, придружена със законноизискуемата документация, както и научна продукция, публикувана след 2009 г., когато му е била присъдена научната степен д-р по право. Преценявайки законосъобразността на всички процедурни изисквания и реализирани досега действия, Научното жури допусна до участие в този конкурс гл. асистент д-р Мартин Белов

II. Автобиографични данни за кандидата.

Завършил ЮФ на СУ с отличен успех през 2004 г. – специалност „ПРАВО”, магистър със специализации: „Правораздаване”, „Публична администрация” и „Международно право и международни отношения”, редовен аспирант и д-р по право от 2009 г., след което – асистент, понастоящем на длъжност глав. асистент, кандидатът ни предлага своята автобиография в обем 10 стр., от които 9 с фактология, включваща 13

специализации в европейски университети, отличие на Виенския университет, стипендиант на 8 авторитетни институции, в голямата си част университети, академични позиции и дейности, свързани с преподавателски и изследователски опит в 26 европейски университети, от които в 8 случая като гост-професор или гост-изследовател., 7 участия като член в научни организации, както в съвети и комисии, 4 консултативни и административни позиции, 11 участия в международни и в 6 български научни проекти, 51 участия в научни конференции – у нас в чужбина, както и участие в организацията на 5 научни конференции в София.

Зад тази фактология, поднесена от мен само количествено, а от него – пунктуално, стои един млад учен с богата езикова подготовка (немски, английски, френски и руски език), чиято сфера на жив научен интерес и професионална активност е конституционализма, видян през призмата на сравнителното конституционно право като възможно най-широка сравнителна и историческа панорама на всичките му аспекти и благодатна предпоставка за дълбочинно навлизане и осмисляне на неговата разрастваща се свремето проблематика, включително и днес, както и на българския конституционализъм.

Като прибавим и постоянно напирания стремеж към разширяване на академичните контакти не само чрез Интернет, но и „in vivo”, ще може отчасти да разберем как се осъществява такава активност в интервал от 12 години (2005-2017 г.), непосредствено след дипломирането до сега.

III. Преценка на трудовете от представената за участие в конкурса научна продукция.

Кандидатът д-р Белов е представил за участие в този конкурс 4 монографии с общ обем 1143 стр., 1 учебник, в съавторство, чието авторство е с обем 330 стр., 1 студия в съавторство, както и 56 статии и глави от книги, от които 20, публикувани в чужбина на английски език. Това са общо 62 публикации от последните 9 години, забелязани и предизвикали научен интерес, съдейки за това по 194-те цитирания на д-р Белов в българската и в чуждестранната научна литература.

Авторската справка за научните приноси – 62 стр. с 5 раздела, методично поднася преценените от д-р Белов като научен принос негови достижения, представени по начин, който ги прави релефно видими, систематично и предметно относими към определена новоизградена теза или изведени и структурирани в самостоятелна теория.

Становището в този конкурс, нито като формат, нито като предназначение, не дава възможност за такова навлизане в предоставените ми трудове, чието предметно съдържание, научност, обем, новаторство и особено дискутабилност, предполагат и заслужават. Поради това, като благодаря за грижливо подготвената справка, ще предложа своите

констатации за научните приноси на достатъчно представителна и като обем, и като съдържание част от тази респектираща с обема си научно-изследователска продукция, по следната схема:

1. Относно методологическите походи

Силно повлиян, дори в известна степен моделиран от спецификата като предметно съдържание и обхват на сравнителното конституционно право, отчитащ и неговото ново разрастване чрез многостепенния конституционализъм и глобализацията чрез нейните правни режими, по пътя на своеобразна научна интуиция, методично направлявана мисловност или в резултат на сполучлива комбинация между тях, д-р Белов умее да открива провокативни за научната мисъл ситуации, за които в последствие изгражда ответни, предлагани и като адекватни, теоретични конструкции.

Ако социално-правният поход, прилагането на по-слабо използвани аналитични концепции, сравнително-правният и историко-правният метод осигуряват по-висока ефективност на научно-изследователските му резултати, то научния му принос в методиката, според мен, в най-голяма степен, се дължи на това, което той сам нарича „използване на деструктивния подход при анализа на конституционните феномени”. И още: „С помощта на деструктивния подход се прави опит за достигане на изначалните причини за установяване на съответната конституционна концепция или конституционна конструкция, както и до извеждането на типичните ѝ съставни елементи.” При това с теоретична деконструкция методически се атакуват концепции, понятия, парадигми, конституционни институции.

Точно тук за мен е силното и ново като размах на приложение за българския конституционализъм в методологията на д-р Белов. Този подход се отстоява и утвърждава и чрез предлагана нова конструкция като цялостен научен резултат. За такива ситуации в конституционната наука вече си пробива път и израза „съвременен конституционен инженеринг”.

Като втора специфика в методологичния подход на д-р Белов в научно-изследователския процес изтъквам стремежа му, вече оформен като стил, за изграждане на концептуална цялост, особено в монографичните изследвания. По начало обектът на изследването е мултидисциплинарен, но преимуществено се разглеждат конституционноправните негови измерения, в които се търсят и формират концептуалноправните отговори, често конструирани като теории.

На трето място д-р Белов проявява повишена сетивност за задаваща се актуалност или проблематичност на фундаментални принципи и институти на конституционализма в постмодерното ни глобализиращо се общество – една важна и ценна способност за научния изследовател.

Всичко това прави трудовете на д-р Белов силно дискутабилни, като не само провокират дискусия, но в някои случаи съзнателно я предизвикват и дори очакват.

Като обобщение, методическите подходи на д-р Белов в научно изследователския процес, ако за това съдим от представената за участие в този конкурс продукция, го характеризират като амбициозен млад учен, белязан от своето провокативно конституционно време, оспорило аксиоматични до вчера понятия на конституционното учение, разклатило чувствително понятийния апарат на конституционното право и очакващо адекватни решения и чрез многостепенния конституционализъм на ЕС, без реална политическа воля за продължаване на този процес с отчитане на ролята и значението на националните конституции в него. Процес, като че ли спрял и задържал се нерационално дълго пред въпроса:” А сега накъде?”

1. Монографичните изследвания.

2.1. Най-отдалечена по време и най-близка по проблематика до дисертационния труд, защитен през 2005 г., макар и с ясно разграничим и разграничен самостоятелен предмет, е монографията „Гражданското участие в политическия процес. Конституционни основи”, С, Сиби, 2010 г., с обем 191 стр., от които 25 – приложение: материали-образци, използвани на референдуми в Швейцария и 15 казуса с фактология и въпроси.

Съдържанието и структурата на книгата са подчинени на практическата ѝ насоченост и подчертано информативния ѝ характер. Тя предлага общ анализ на конституционната демокрация, заедно със сравнителен анализ на формите на прякото участие на гражданите в управлението. Тук са разпознати три разновидности в зависимост от степента на интензивност на това участие и неговия резултат – пряка, партиципаторна и делиберативна форма на демокрацията. По признание на автора, книгата дава отговори на често задавани въпроси от студенти и граждани по тази проблематика. Приложението сполучливо допълва изложението като отвежда читателя към практическата реализация на гражданското участие в политическия процес, към изграждане на правна и политическа култура на гражданите като участници в този процес, към изявяването им като вето актьори в конституционната система, към анализа на юридическите и неюридическите предпоставки за адекватно и рационално гражданско участие при реализацията на цялата система от политически права, осъществими индивидуално или групово в Република България.

Освен с приноса си за политическата и правна култура на гражданите, приносен характер имат и предложенията „de lege ferenda”, във връзка с необходимите промени в ЗПУГДВМС, които и сега са все така актуални и заслужават вниманието на законодателя и днес.

Към тази проблематика самостоятелни приноси идеи и предложения за законодателно усъвършенстване на съответната регламентация се съдържат и в статии с номера по приложения списък както следва:4, 14, 20, 21, 53, 54, 55, които отразяват поддържащия интерес към „живия конституционализъм” и в този му аспект – участието на гражданите в него.

2.2. Монографията „Институциите на изпълнителната власт в континенталноевропейския конституционализъм”, С, Сиби, 2013 г., (534 стр.), е том I от амбициозно замислен концептуален тритомник. Тук са анализирани институциите на изпълнителната власт, видени през призмата на тяхната еволюция по пътя на конституционно моделиране и политическа практика в немския, австрийския, нидерландския и белгийския конституционализъм. Прилагайки този методически подход – държава по държава, в том II ще бъдат изведени националните традиции и специфика на френския, италианския и швейцарския конституционен модел. По замисъл том III ще предложи сравнителноправна типология на статуса, функциите и правомощията на органите на изпълнителната власт, при предварително зададена детерминация, както и относимата тук проблематика на многостепенния конституционализъм. Така предпочетеният от автора хибриден подход осигурява широкомащабна сравнителноправна и историкоправна платформа, основана на определен емпиричен материал. Всичко това осигурява научна убедителност на направените изводи и теоретични съждения.

Том I не е могъл да избегне съдържащото се в глава I логично очаквано съдържание, с отношение към концептуално значими въпроси като: защо институциите на изпълнителната власт и то в този пространствено времеви периметър; защо държавният глава, правителството, министрите и дори администрацията; в какво се изразява преосмислената концептуализация на разделението на властите – концепцията за институционалния (статичен) и функционалния (динамичен) аспект на разделението на властите. И най-същественото – хоризонталното разделение на властите (стр. 26-74), опит за нова концептуална систематизация - 8 власти: учредителна, законодателна, изпълнителна, съдебна, външна, финансова, патронажна и символична власт, понятието за всяка от тях, както и конституционната комуникация – вертикална и хоризонтална, между тях. Тази глава включва и методиката на изследването.

Концептуална, теоретико въвеждаща, иновативна, провокативна, глава I на том I, в този си обем и вид, вече поражда интерес и очаквания и предизвиква дискусии нагласи. С тази си теоретична част и с емпиричните следващи четири глави с приносен анализ, том I вече има свой самостоятелен приносен характер. Той подготвя и препраща подготвения читател към бъдещи очаквания - към финансовия конституционализъм и дори към конституционната идентичност.

Убедена съм, че само реализацията на замисления тритомник може да осмисли пълноценно нечий научно изследователски живот. Но не и този на д-р Белов.

Относими и с принос към проблематиката на тритомника и специално към разделението на властите са и публикации с номера 18, 26, 27, 37, 41, 42, 43, 48 и особено 49, 51 и 52 от приложения списък за участие в този конкурс.

2.3. Монографията „Финансов конституционализъм”, С, Сиби, 2015г. (179 стр.), отново ни предлага концептуално виждане, този път за конституционните измерения – правнонормативни, практически и теоретични, на финансовата проблематика в частта на публичноправните финанси, данъчната и осигурителната сфера, включително и на управлението на публичните финанси и контрола върху тях. Обосновават се понятия като „финансов конституционализъм” и „финансова власт”, като част от предложението за нова теория за разделение на властите.

Според д-р Белов нови социално-политически реалности извеждат финансовата власт, по-точно публичните финанси от групата на „класическите власти” и пораждат нуждата от концептуален апарат и терминология, в отговор на нарастващото политическо и конституционно значение на финансите – публични, корпоративни, както и обособяване на система за управлението им като самостоятелен сектор на публичната власт.

И отново провокация към конституционен дебат, чиито фокус според автора, е конституционно политическата дилема, свързана с управлението на публичните финанси на основата на конституционната теория, нормативния модел и политическата практика.

В тази връзка в монографията се открояват акценти с приносен характер за концептуалната идея като:

а/ потребност от конституционализация на политически най-значимата част от тази проблематика;

б/ значение на тази конституционализация като предпоставка за ограниченото и отговорно управление на публичните финанси, затруднено поради липсата на конституционни предели пред налагането на логиката на глобалния финансов капитализъм над логиката на демократичното конституционно управление;

в/ характеризиране на тази липса и като една от „причинителите” на кризата на представителната демокрация;

г/ извеждане на нови аспекти в отношенията между парламента и правителството по повод на бюджетния процес и другите процедури при упражняването на управлението на публичните финанси;

д/ самостоятелно анализиране на конституционните аспекти на бюджета и извеждането на принципа за балансирания бюджет и влиянието му върху другите конституционни принципи.

Макар и обектът на научноизследователския анализ и тук да е мултидисциплинарен, изведената проблематика в конституционноправните си измерения е обхватът, в който се търсят и дават предложения за конституционноправни отговори, с приносен характер за конституционното право като триединство от теория, нормативен модел и практика.

Заклучението в монографията сполучливо обобщава и проблема, провокирал интереса към тази проблематика – икономиката и финансите вече отдавна са глобални, за разлика от конституционното право, което в

значителна степен си остава национално и в този смисъл локално, и предлаганото от д-р Белов решение - създаване на национален и наднационален финансов конституционализъм.

Непосредствено относима към тази проблематика и по отношение на принос са и публикации с номера 9 и 22 от приложения списък за участие в конкурса.

2.4. Най-новото по време монографично изследване „Българската конституционна идентичност”, С, Сиби, 2017 г., (239 стр.) с уточняващото подзаглавие „Теория, история и значение”, според моя прочит, е опит да бъде представен българският конституционализъм, в качеството си на национален конституционализъм през призмата на собственото му ценностно и институционално ядро – идентичността. Чрез нея нещата се самообясняват, като че ли, подчинявайки се на принципа „Idem per idem”.

Явлението конституция, извикало на живот и понятието конституционализъм, в конкретната си битност е носител, преносител и приносител на идентичност. Но самото понятие и нещото, което то обозначава, упорито привличат вниманието на изследователите на съвременния европейски конституционализъм в последните 15-20 години във връзка с многостепенния конституционализъм в процеса на търсене на разумна мяра в отношението наднационален и национален правен ред на конституционно ниво.

Нещо повече – монографията призовава към дискусия в търсенето и намирането на въпросната мяра чрез политически, но и чрез съдебния диалог, преди всичко на СЕС и конституционните съдилища на държавите членки, с цел очертаване и отстояване на граници на допустима намеса на ЕС в националния суверенитет на държавите членки. Очертана е ролята и значението на насрещните органи, пазители на конституционната идентичност в името на отстояване на неговото съсредоточие - ядро, обозначени като „липсващата конституция” в Конституцията на Р България от 1991 г. Едновременно с това се търсят както същността и съдържанието, така и функциите на въпросната идентичност.

Този труд си поставя за задача да предложи национален диспут за изграждане на „фундаментална конституционна концепция”, която да направи възможен наднационалния конституционализъм, без с това да бъде засегната сърцевината на националния конституционализъм на държавите членки. В това авторът вижда и формирането на „българската конституционна модерност” чрез „отваряне на държавността” при „насрещни ограничители на безусловния примат на европейския правен ред над националния”.

Тази интересно конструирана мисловна провокация – кога и защо точно тогава, комплексни явления като конституционализма, чрез определен аспект на изследване и осмисляне, извикват на живот нови понятия, какъвто е случаят с конституционната идентичност, отвежда отново към

многостепенния конституционализъм. Според мен, рискувайки да навлезе в диспута, въпросът е: Може ли и при какви условия или не може българският национален конституционализъм да бъде „себе си”, когато е обект на въздействие от страна на наднационалния конституционализъм като характерно функционално проявление на многостепенния конституционализъм?

И в тази работа се откроява онова, което д-р Белов характеризира и в другите трудове като „приносен анализ”, който ни отвежда към предлагани концептуални заключения, логично изведени като приносен научен резултат от въпросния анализ.

Още нещо в моя прочит на този труд, предпазило ме от неточни или крайни обобщения – тук авторът не разчита на деконструкция, а надгражда, „доконструира” преценената като недовършена за времето на постмодерността конституционна конструкция, в отстояване на идентичността, кодирана в ядрото, находчиво изразено от художника на корицата, макар и с намигване към науката.

Като цяло монографията, заедно със статии от списъка за участие в конкурса с номера 1, 2, 3, 10 (скритата битка за суверенитета), 13 (кризата на териториалността), 15, 45, 50 и 56, относими в различна степен към нейния предмет, поставят на дебат за първи път в българската конституционна теория един фундаментален въпрос на съвременния конституционализъм, видян през негов частен случай – българския конституционализъм чрез предложение за „самостоятелна и оригинална теория на конституционната идентичност” с приносен характер.

Самото понятие е съпоставено и отграничено от други видове идентичност – какво то не е. В анализа – какво то е, е направен извода, че потенциалът му може да служи като гаранция и дори „концептуална алтернатива” на принципа за суверенитета, както и на върховенството на конституцията. Но тук „финалът е отворен” - според авторът приносите тук са създадени в „процеса на изграждане на понятието конституционна идентичност”, като своеобразна пресечна точка в многостепенния европейски конституционализъм.

3. Учебникът „Сравнително конституционно право”, С, Сиби, 2009 г. (в съавторство с Евгени Танчев и авторство на 6 раздели - от V до X включително в обем от 330 стр.) е първия и засега единствен учебник у нас по тази задължителна публичноправна дисциплина в процеса на юридическото обучение, със своя интересна „биография”.

В раздели V и VI „Форма на държавно управление” и „Форма на държавно устройство” аналитично са представени различните модели, възприети от отделните държави - САЩ, Бразилия, Мексико, тези от постсъветското пространство в Европа и Централна Азия, Швейцария, както и оформящия се конституционализъм на ЕС. В следващите раздели последователно са представени сравнителноправно конституционните

модели на основните конституционни институции: Парламент, Държавен глава, Правителство и Съдебна власт. И в тази част учебникът предлага методично систематизиран богат материал с информиращ, интерпретативен и аналитичен характер, запознава с родови характеристики и с видови особености на различните конституционни модели. Често срещани типологии и класификации опосредяват успешно усвояването на целия учебен материал, като методически подходящи и едновременно с това допринасят за възприемането на учебника като единно цяло, независимо от съавторството. За успешното участие на д-р Белов в това съавторство безспорен принос има преподавателската му дейност у нас и във ФРГ, предхождаща издаването на този учебник.

С богата си добре систематизирана и методически поднесена фактология, учебникът е полезен и извън учебния процес за изследователи на публичната власт и конституционализма като теория и практика, за политолози, за действащи и бъдещи политици.

4. Опит за обобщение.

Прочетената и анализирана, както и прочетената, но не включена в съдържащата се в това становище анализ научно-изследователска продукция на д-р Белов, представена за участие в този конкурс, формира необходимостта, независимо от респектиращия обем и впечатляващото тематично многообразие, да се опитам, преди очаквания диспозитив, да обобщя това свое „научно приключение“ от тази панорамна среща с „пишещия“ Мартин Белов.

Агресивността на процеса на глобализация от една страна и продължаващата неопределеност или въздържаност в очертаването на тенденция в развитието на ЕС от друга, с всичките функционални и институционни последици за самата наднационална общност и за държавите членки, активизира научно-изследователския интерес у хора като д-р Белов, чиито сравнителноправни и историкоправни познания в сферата на конституционализма им дават вътрешната убеденост, че могат, а личният им темперамент, че трябва да предложат своите научни съждения по фундаментални проблеми на съвременния конституционализъм, основани на многоаспектен анализ на конституционно значими явления и понятия за тях. А това значи да предложат концептуални идеи, понякога систематизирани и оформени като цялостни теории. И д-р Белов в няколко случая прави точно това.

Така оформеният научен резултат, по принцип е и провокативно дискуссионен, каквато характеристика носят новоизречените съждения в сферата на науката, претендиращи за нейното признание. Оттук и разбираемите изказани от д-р Белов съмнение и очаквания за евентуален упрек за спекулативност по отношение на някои от тях.

Интригуващо замислени и написани, логично издържани, методически адекватно опосредени, монографиите и отнесените към тях статии,

притежават необходимите качества за научноизследователски постижения, основателно претендиращи за академична оценка като приноси в науката чрез участието си в този конкурс, каквато мотивирано получат от мен в това становище

Едновременно с това, не бях подготвена да открия у такъв автор преповтаряне на съществуващи неточности относно лесно установима фактология, като твърдението, че Конституцията на НРБ от 1947г. не е изменяна нито веднъж, възпроизвеждано години наред в българската правна научна литература, макар че и трите изменения и допълнения са съответно обнародвани в Изв., бр. 89/1961 г., ДВ, бр. 97/1965 г. и ДВ, бр. 89/1969 г.

Изненада ме и отсъствието на Милчо Костов – автор на монографията „Конституционни основи на бюджетното право”, С, БАН, 1976 г. (196 стр.). Доколкото за приносите в науката факторът „време” е съществен, а той така добре е уловен и анализиран като присъствие в конституционното право от д-р Белов, не можех и да предположа, че във „Финансовият конституционализъм” тази монография като факт ще остане незабелязана. А в нея се полемизират и въпроси, надхвърлящи рамката на тогава дължимите отговори. Макар и белязана от своето време, в нея се поставят въпроси, които го надхвърлят. Защото науката винаги е била и дискусия, и прозрение, и мисловни наслагвания във времето. При прочита на двете много добри статии за преамбюла – номера 33 и 38 от приложения списък, вече нямах предположения и очаквания за отбелязана първа публикация у нас на тази тема.

Горещо бих искала да насърча д-р Белов за засилвания се негов интерес към българската конституционноправни проблематика, в очакване да го срещна и като задълбочен изследовател на моделиращия ефект на юриспруденцията на Конституционния съд върху конституционната практика.

Като човек с отношение към въпроса за академичното израстване на конституционалистите, наблюдавал го, сам преминал през него или участвал в процеса на търсене на решения по него от различни позиции, мога аргументирано и убедено да твърдя, че в последните 10 години това е конкурсът за доцент, който ни предложи най-големия като обем и количество, най-разнообразния като тематично съдържание, най-идейно богатия и в повечето случаи концептуално завършен, но и най-дискусионен в голямата си част научен продукт, създаден за 9 години. В това отношение, струва ми се, сме изправени пред зададени от самия кандидат критерии, които надхвърлят изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България.

Уважаеми членове на Научното жури,

Въз основа на гореизложеното, по съвест и убеждение,

п р е д л а г а м:

на научното жури по този конкурс да даде на МАРТИН КИРИЛОВ БЕЛОВ академичното звание „доцент” по професионално направление 3.6. Право. Конституционно право (Сравнително конституционно право) и да препоръча на Факултетния съвет на ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски” да предложи на Ректора на Софийския университет назначаването му на съответната академична длъжност – доцент.

София, 19 март 2018 г.

С уважение и колегиално:

Проф. д-р Снежана Начева